

Nr 13

Utlåtande i anledning av motioner angående försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon.

I de likalydande motionerna I:845 av herrar *Tistad* och *Ernulf* och II:577 av herrar *Andersson* i Örebro och *Mundebo* hemställs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om sådan ändring i reglerna för det statliga förarskyddet att detta vid dödsfall förenas med förmånstagarförordnande på i princip samma sätt som gäller för förarplatsförsäkring».

Vissa bestämmelser m. m.

Statligt förarskydd

Enligt *KK den 9 maj 1969 om statligt förarskydd*, som trädde i kraft den 1 juli 1969, åtnjuter förare av motorfordon som staten äger eller nyttjar ett ekonomiskt skydd vid trafikolycksfall som väsentligen motsvarar det skydd som kommunal- eller privatanställda bilförare kan få av sina arbetsgivare genom att dessa tecknar s. k. förarplatsförsäkring. Särregleringen för statens förare sammanhänger till viss del med att statlig myndighet i princip inte får teckna eller låta teckna försäkring för staten tillhörig egendom eller för att skydda staten eller i dess tjänst anställd personal mot ansvarighet.

Det statliga förarskyddet gäller för skada till följd av olycksfall som drabbar föraren under färd med fordonet eller när han under en kort stunds uppehåll i färden befinner sig i eller på fordonet. Ersättning utgår dock inte om föraren brukat fordonet utan lov, orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet, genom körningen gjort sig skyldig till olovlig körning, rattfylleri eller rattonykterhet eller vid förande av moped icke uppnått föreskriven ålder.

Ersättning utgår vid skada som medför invaliditet eller dödsfall. Vid fullständig invaliditet utfaller en engångsersättning med 150 000 kr. och vid partiell invaliditet ett i motsvarande mån lägre belopp. Ersättningsbeloppet vid dödsfall utgör 50 000 kr. och tillfaller den avlidnes dödsbo. Från detta belopp skall avgå ersättning som med anledning av skadan kan ha utgått i invaliditetsersättning.

Ersättningen utgår av statsmedel och bestämmes och utbetalas av riks-försäkringsverket. Staten har icke regressrätt för utgiven ersättning mot den som är ansvarig för trafikskadan.

Uttryckliga bestämmelser saknas om vad som gäller i arvsbeskattningshänseende beträffande dödsfallsersättning som utgår enligt kungörelsen. Frågan har icke be-

rörts i den till grund för författningsregleringen liggande propositionen (1969: 54) och synes ej heller ha lösts i rättspraxis. Av visst intresse för bedömningen är emellertid rättsfallet NJA 1965 s. 64. Enligt detta utgör belopp, som utbetalas till dödsbo såsom begravningshjälp enligt statens allmänna avlöningsreglemente, ej tillgång i boet och behöver ej heller avdragas från begravningskostnaden.

Förarplatsförsäkring

För kommunal- eller privatanställda motorfordonsförare gäller i huvudsak följande.

Vid en trafikskada erhåller föraren endast i vissa sällsynta undantagsfall ersättning ur det egna fordonets trafikförsäkring. I detta hänseende är föraren i ett sämre läge än passageraren, vilken som regel har rätt till skadestånd av bilens ägare eller förare och får sin skada ersatt från trafikförsäkringen. För att utjämna denna skillnad införde de privata försäkringsbolagen år 1957 en särskild olycksfallsförsäkring för föraren, kallad förarplatsförsäkring.

Förarplatsförsäkringen är knuten till motorfordonet och får tecknas endast i förening med trafikförsäkring. Den är utformad som en olycksfallsförsäkring för föraren och omfattar liksom det statliga förarskyddet i främsta rummet olycksfallsskada som drabbar föraren under färd med det försäkrade fordonet. Ersättning utgår dock inte om skadan uppkommit i samband med färd utan fordonsägarens medgivande eller utan att föraren haft nödvändigt körkort eller — vid förande av moped — när föraren inte uppnått föreskriven ålder. Inte heller utgår ersättning om skadan uppkommit på grund av att fordonet inte varit i författningens enligt skick, vid utförande av brottslig gärning eller försök därtill eller genom grov vårdslöshet från förarens sida, vid deltagande i tävling eller träning för sådan, om inte särskilt tillstånd lämnats, eller i följd av trafik med fordonet då föraren gjort sig skyldig till rattfylleri eller rattonykterhet eller varit straffbart påverkad av annat berusningsmedel än alkoholhaltiga drycker. Försäkringen täcker dödsfall och invaliditet och utgår med schematiskt fastställda kapitalbelopp. Invaliditetsgraden bestäms efter en schabloniserad tabell. Olika belopp gäller för förare av motorcykel/moped och förare av annat motorfordon. En viss avtrappning sker för såväl dödsfall som dödsfall efter fyllda 67 år. Försäkringsbeloppen för den som inte fyllt 67 år utgör vid förande av bil vid dödsfall 50 000 kr. och vid fullständig invaliditet 150 000 kr. eller desamma som enligt det statliga förarskyddet. Dödsfallsersättning utgår om olycksfall inom tre år föranleder förarens död. Har för samma olycksfall invaliditetsersättning redan utgetts på grund av försäkringen eller föreligger rätt till sådan försäkring, minskas dödsfallsersättningen med invaliditetsersättningen. Ersättningen tillfaller — såvida inte föraren anmält annat förordnande av förmånstagare — förarens make och barn eller, om sådana efterlevande saknas, arvsberättigade efterlevande och universella testamentstagare med fördelning mellan dem enligt lag och testamente. Saknas nu nämnda förmånstagare betalas ersättningen ut till förarens dödsbo.

Dödsfallsersättning arvsbeskattas enligt arvskatteförordningens bestämmelser,

dock enligt de lindrigare reglerna om arvsbeskattnings av förmånstagarförordnande, enligt vilka varje förmånstagarare åtnjuter ett grundavdrag på 32 000 kr.

Statlig grupplivförsäkring

Arbetstagare i statens tjänst omfattas av en statens grupplivförsäkring för dödsfall enligt ett reglemente härom den 14 december 1962. Grupplivförsäkringen är konstruerad som ett försäkringsavtal mellan staten och den enskilde arbetstagaren. Försäkringsskyddet gäller under den tid då arbetstagaren är anställd och avlönad samt i många fall härutöver då han är arbetsoförmögen på grund av sjukdom eller olycksfall. Försäkringsförmånerna är beroende av vilka efterlevande som finns efter arbetstagaren. I regel gäller i huvudsak följande.

Om arbetstagaren efterlämnar make eller arvsberättigat barn under 21 år eller fader eller moder utgår s. k. helt grundbelopp. Detta utgör 31 500 kr. om arbetstagaren vid sin död ej fyllt 55 år. Var han äldre minskas beloppet alltmer ju äldre han var. Var han mellan 65 och 67 år gammal utgör det bara 4 000 kr.

För varje barn under 21 år som arbetstagaren efterlämnar utgår dessutom ett tilläggsbelopp. Detta utgör 9 000 kr. om barnet inte fyllt 17 år. För äldre barn sjunker beloppet successivt ner till 2 500 kr. för en 20-åring.

Om förutsättningar saknas för helt grundbelopp men arbetstagaren efterlämnar arvsberättigat barn som fyllt 21 år utgår halvt grundbelopp enligt principer i övrigt som gäller för helt sådant belopp.

Föreligger inte rätt till grundbelopp utgår begravningshjälp med 2 000 kr.

Förmånssystemet är inte värdesäkrat.

Förmånerna utgår helt vid sidan om efterlevandeförmånerna enligt lagarna om allmän försäkring och yrkesskadeförsäkring samt statens allmänna tjänstepensionsreglemente. Utgående belopp skall anses omfattade av förmånstagarförordnande av visst innehåll, om inte arbetstagaren anmält förordnande av annat innehåll. In dubio gäller i huvudsak att förmånstagarare till grundbelopp är i första hand make, i andra hand barn och i tredje hand föräldrar, till tilläggsbelopp barnet och till begravningshjälp dödsboet.

1969 års reform

Ovannämnda kungörelse om statligt förarskydd utfärdades sedan Kungl. Maj:t erhållit riksdagens godkännande av grunderna för reformen och bemyndigande att framdeles anpassa förarskyddet till förändringar av förarplatsförsäkringens villkor (prop. 1969: 54; SU 54; rskr. 158).

Ur propositionen skall här endast redovisas vissa uttalanden dels av principiell natur, dels rörande ersättningsrätten. I det förstnämnda hänseendet anförde *chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng*, bl. a. följande.

Frågan om bilförarens ekonomiska skydd har samband med en mera allmän revision av bilansvarighets- och trafikförsäkringslagstiftningen men också med frå-

gan om reformering av gällande regler om ersättning för personskada i allmänhet. Mot denna bakgrund kan förarskyddet nu inte få någon generell lösning. Ej heller finns anledning att i detta sammanhang ta ställning till om förarplatsförsäkringen har en från alla synpunkter lämplig utformning. Vad det nu gäller är att, i avvaktan på en generell lösning i en eller annan form, för en förhållandevis liten grupp bilförare (statliga) skapa ett skydd som inte mera påtagligt avviker från vad bilförare i allmänhet kan få genom förarplatsförsäkringen. Denna målsättning, som kommit till uttryck i direktiven för utredningen, uppfylls inte helt i något av de framlagda alternativen. Några remissinstanser har också påtalat detta förhållande och i olika avseenden efterlyst större överensstämmelse med förarplatsförsäkringens villkor. Av det nu sagda följer att ett statligt förarskydd inte bör byggas på skadeståndsrättsliga principer. Som förebild för skyddet bör i stället tas förarplatsförsäkringen. Avvikelse från denna bör göras endast för det fall att försäkringens egentliga karaktär av enskild olycksfallsförsäkring eller speciella förhållanden inom den statliga sektorn påkallar det.

Rörande ersättningsrätten anförde statsrådet:

Ersättning från det statliga förarskyddet skall utgå vid invaliditet och dödsfall. Ersättningsnivån bör i princip vara densamma som i förarplatsförsäkringen. Från förarplatsförsäkringens villkor bör dock den avvikelsen göras att ersättningsbeloppens storlek inte görs beroende av förarens ålder eller av det förda fordonets art. En sådan differentiering saknar större aktualitet för det statliga förarskyddet. Vid fullständig invaliditet på grund av förarskadan skall till föraren utgå ersättning med belopp av 150 000 kr. och vid partiell invaliditet ett i motsvarande mån lägre belopp. Dödsfallsersättning föreslås utgöra 50 000 kr. och skall, eftersom det här inte är fråga om någon försäkring med förmånstagarförordnande, tillfalla dödsboet att fördelas mellan den avlidnes arvingar och testamentstagare enligt lag eller testamente. Från dödsfallsersättningen skall liksom i fråga om förarplatsförsäkringen i förekommande fall dras med anledning av olycksfallet utgiven invaliditetsersättning. Anledning saknas att för statens del begränsa ersättningsrätten till invaliditet eller dödsfall som uppkommer inom tre år efter olycksfallet. Ersättningsbeloppen värdesäkras inte som i utredningens schablonalternativ. Ändras försäkringssummorna i den vanliga förarplatsförsäkringen får beloppen från förarskyddet prövas om.

Motionerna

Till stöd för motionsyrkandet anfördes följande.

Bestämmelserna om statligt förarskydd (1969:113) ansluter sig till vad som gäller vid sådan förarplatsförsäkring som tecknas i samband med trafikförsäkring. I följande fall är emellertid det statliga förarskyddet klart underlägset det skydd som erhålles genom förarplatsförsäkring.

Vid förarplatsförsäkring utbetalas dödsfallsbelopp till förmånstagare och är skyddat mot anspråk från den avlidne förarens fordringsägare. Förmånstagaren äger åtnjuta förmånstagaravdrag enligt 12 § förordningen om arvsskatt och gåvoskatt.

Enligt kungörelsen om statligt förarskydd utbetalas ersättningen vid dödsfall till den avlidnes dödsbo och kan således tagas i anspråk för betalning av dödsboets

gäld. Till följd av att ersättningen tillfaller dödsboet erhålles inte något förmånstagaravdrag vid arvsbeskattningen.

En grundläggande princip för det statliga förarskyddet bör vara att staten som arbetsgivare därigenom bereder sina bilförare ett ekonomiskt skydd mot trafikolycksfall som är likvärdigt med det som kan komma kommunal- eller privatanställda bilförare till del genom förarplatsförsäkring. Vi anser därför att bestämmelserna om det statliga förarskyddet i fråga om förmånstagarförordnande bör närmare ansluta sig till de villkor som gäller för förarplatsförsäkring.

Utskottet

För att ge anställda bilförare ett bättre ekonomiskt skydd vid trafikskada utnyttjar kommuner och enskilda arbetsgivare i stor utsträckning möjligheten att teckna förarplatsförsäkring för sina fordon. Denna försäkring, som är allmänt tillämplad även för bilar i privat bruk, är till sin natur en olycksfallsförsäkring och får tecknas endast i samband med trafikförsäkring. Om föraren avlider eller blir varaktigt invaliderad utfaller försäkringen med vissa, i redogörelsen ovan närmare angivna kapitalbelopp.

Ett motsvarande skydd har inom den statliga sektorn genomförts i offentlig-rättslig ordning genom en kungörelse om statligt förarskydd, vilken trädde i kraft den 1 juli 1969. Även det statliga skyddet gäller vid skada som medför invaliditet eller dödsfall. Ersättningsnivån är i princip densamma som i förarplatsförsäkringen. Från förarplatsförsäkringens villkor har dock gjorts den avvikelser att ersättningsbeloppens storlek inte gjorts beroende av förarens ålder eller av det förda fordonets art. Även i övrigt förekommer avvikelser från förarplatsförsäkringen, i princip dock endast sådana som är betingade av försäkringens karaktär av enskild olycksfallsförsäkring eller av speciella förhållanden inom den statliga sektorn.

I motionerna anförs att dödsfallsbelopp vid förarplatsförsäkring utbetalas till förmånstagaren och är skyddat mot anspråk från den avlidne förarens fordringsägare samt att förmånstagaren vid arvsbeskattningen av beloppet äger åtnjuta förmånstagaravdrag enligt 12 § arvs- och gåvoskatteförordningen. Enligt det statliga förarskyddet däremot, anförs motionärerna, utbetalas ersättning vid dödsfall till den avlidnes dödsbo och kan tas i anspråk för betalning av dödsboets gäld. Genom att ersättningen tillfaller dödsboet erhålles inte heller något förmånstagaravdrag vid arvsbeskattningen. Motionärerna hemställer om sådan ändring i reglerna för det statliga förarskyddet att detta vid dödsfall förenas med förmånstagarförordnande på i princip samma sätt som vid förarplatsförsäkring.

I den proposition, som låg till grund för det statliga förarskyddet och som av riksdagen lämnades utan erinran, uttalades att frågan om bilförarens ekonomiska skydd har samband med en mera allmän revision av bilansvarighets- och trafikförsäkringslagstiftningen men också med frågan om reformering av gällande regler om ersättning för personskada i allmänhet. Mot denna bakgrund kunde förar-

skyddet inte få någon generell lösning. Ej heller fanns anledning att i sammanhanget ta ställning till om förarplatsförsäkringen hade en från alla synpunkter lämplig utformning. Vad det gällde var att, i avvaktan på en generell lösning i en eller annan form, för en förhållandevis liten grupp bilförare i statens tjänst skapa ett skydd som inte mera påtagligt avvek från vad bilförare i allmänhet kan få genom förarplatsförsäkringen. Avvikelse från förarplatsförsäkringen borde göras endast för det fall att försäkringens egentliga karaktär av enskild olycksfallsförsäkring eller speciella förhållanden inom den statliga sektorn påkallade det.

Med denna principiella utgångspunkt har det statliga förarskyddet utformats. Som en konsekvens härav avviker skyddet i vissa hänseenden från det skydd som förarplatsförsäkringen i allmänhet erbjuder. Bl. a. tillfaller, som motionärerna påpekar, dödsfallsersättningen dödsboet, vilket kan leda till att beloppet kan tas i anspråk för betalning av boets gäld. Vid förarplatsförsäkring utbetalas däremot dödsfallsbelopp i princip till förmånstagaren och beloppet är icke tillgängligt för den avlidnes borgenärer. I detta speciella hänseende finns således, om jämförelsen inskränks härtill, fog för motionärernas påstående att den statliga regleringen erbjuder sämre skydd. Däremot synes tveksamt om tillräckligt stöd finns för antagande att den statliga konstruktionen skulle vara oförmånligare i arvsbeskattningshänseende. Som framgår av redogörelsen ovan saknas uttryckliga bestämmelser och frågan har inte lösts i rättstillämpningen. Om rättspraxis skulle intaga den ståndpunkten att dödsfallsersättning enligt kungörelsen om statligt förarskydd är att anse som skattepliktig tillgång vid bouppteckning efter den avlidne, finns enligt utskottets mening anledning överväga en ändring av arvs- och gåvoskatteförordningen. I övrigt utgör emellertid — mot bakgrund av vad ovan anförts om syftet med regleringen — förekommande avvikelser eller vad motionärerna eljest anför icke skäl för en omprövning av den lösning varom statsmakterna enades för mindre än ett år sedan. Vid denna bedömning har utskottet även beaktat att den reglering på försäkringsbasis som motionärerna förordar övervägdes i lagstiftningsärendet men avvisades.

I enlighet med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna.

Utskottet hemställer,

att förevarande motioner, I: 845 och II: 577, icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s)*, fröken Mattson (s)*, herrar Schött (m), Svanström (cp)*, fru Lindström (s)*, herrar Sörenson (fp) och Larfors (s);

från andra kammaren: fru Löfqvist (s)*, fröken Bergegren (s), herrar Martinsson (s), Hansson i Piteå (s), Oskarson (m)*, Polstam (cp), fru Anér (fp)* och fru Jonäng (cp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.